

जिरेल

**आदिवासी जनजाति सम्बन्धी महासन्धी
(आइएलओ महासन्धी नं १६५)**

INDIGENOUS
MEDIA FOUNDATION

अन्तराष्ट्रिय श्रम संगठनते महासम्मेलनकी

- ☞ अन्तराष्ट्रिय श्रम कार्यालयते संचालक निकायदुकी जेनेभादु काताडाते ताड ७ जुन १९८९ ला दाक्पोनते ७६ औं अधिवेशन सम्पन्न खाबाते ।
- ☞ आदिवासी जनजाति सम्बन्धी महासन्धि ताड सिफारिश, १९५७ ला समाविष्ट अन्तराष्ट्रिय मापदण्डओनला उल्लेख खिन ।
- ☞ मानव अधिकारते विश्वव्यापी घोषणापत्र, आर्थिक, सामाजिक ताड सांस्कृतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र, नागरिक थेमे राजनीतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र ताड भेदभाव निवारण सम्बन्धी काल्बेई अन्तराष्ट्रिय लिखतते व्यवस्थाओनला ठेम्मा खिन ।
- ☞ सन् १९५७ दुकी अन्तराष्ट्रिय कानूनते क्षेत्रला ओडाते विकासओन थेमे विश्वते गाडे क्षेत्रओनला आदिवासी जनजाति अवस्थाते सम्बन्धला ओडाते विकासओनगी दि विषयला गोमे मापदण्डओनते समिकरणमूलक अभिमुखीकरण हटे खित्व्ये उद्देश्यकी साम्मा अन्तराष्ट्रिय मापदण्डओन स्वीकार खिताला ठिक ओताते बात बिचार खिन ।
- ☞ दाक्पोन देत्कीन वाबाते राज्यओनते संरचना नाड दाक्पोन संस्थओन, जीवनपद्धति थेमे आर्थिक विकासलाक नियन्त्रण खिता डेत्त्व्ये, दाक्पोन पहिचान, भाषा ताड धर्म कायम खित्व्या थेमे विकास खिन दि जातिओनते आकाक्षालां मान्यता तेरच्या ।
- ☞ विश्वते काल्बेई ठाँउओनला दि जातिओन दाक्पोन देत्कीन वाबाते राज्यनाड जेन जन्ता च्योक दाक्पोन मौलिक मानव अधिकाओन उपभोग खिता असमर्थ ओत्सीन थेमे थेवेते कानून, मूल्य, परम्परा ताड दृष्टिकोणओन प्रायःतोरगीन गालाते बात उल्लेख खिन ।

- ☞ साँस्कृतिक विविधताला थेमे मानव जातिते सामाजिक थेमे पर्यावरणीय सामन्जस्यता ताड अन्तर्राष्ट्रीय सहयोग थेमे समभ्दारीला आदिवासी जनजातिकी खाबाते विशिष्ट योगदान छ्यवापा ध्यान तेरगीन ।
- ☞ संयंक्त राष्ट्रसंघ, संयुक्त राष्ट्रसंघीय खाद्य थेमे कृषि संगठन, संयंक्त राष्ट्रसंघीय शैक्षिक, वैज्ञानिक थेमे साँस्कृतिक संगठन ताड विश्व स्वास्थ्य संगठन एवं अन्तर अमेरिकी इण्डियन इन्स्टिट्यूटदुकी उपयुक्त तह ताड सम्बन्धित क्षेत्रमा डेटाते सहयोगला देहायते व्यवस्थाओन तर्जुमा खाबाते ताड दि व्यवस्थाओनते प्रयोग प्रवर्द्धन ताड सुनिश्चित खिन दोक सहयोग जारी ज्यवाबाला प्रस्ताव खाबाते बात उल्लेख खिन ।
- ☞ दि अधिवेशनते चौथो कार्यसूची रुपला ओताते आदिवासी जनजाति सम्बन्धी महासन्धि, १९५७ (संख्या १०७) ते आंशिक संशोधन सम्बन्धी थोई प्रस्तावओन ग्रहण खित्च्ये निर्णय खिन थेमे दि प्रस्तावओनकी आदिवासी जनजाति सम्बन्धी महासन्धि, १९५७ ला संशोधन खाला दोक्पोई अन्तर्राष्ट्रीय महासन्धिते रुप लिडच्ये वातते निर्णय खिन ।
- ☞ थेरीड हजारज्यीक ताड सय गु उनानब्बे सालकी जुन महिनाते सत्ताइसौं तारिख छोमु आदिवासी जनजाति सम्बन्धी महासन्धि, १९८९ सिरच्ये देहायते महासन्धिला पारित खाबाते ओत ।

भाग १ (दोक्पोई)

सामान्य नीति

धारा १ (दोक्पोई)

१. दि महासन्धि देहायते जनजाति थेमे जनताओनते हकला लागू ओडगो ।
  - (क) सामाजिक, साँस्कृतिक ताड आर्थिक अवस्थाओनकी र्ष्ट्रीय समुदायते जेन समूहओनदुकी खुदुक ओताते, जसकी अवस्था

दाक्पोन परम्परा मेनस्यीन प्रथा वा खास कानून वा नियमओनते कारणदुकी पूर्ण वा आंशिक रुपला नियमित ओडच्चे हैसियत ओताते स्वतन्त्र लुडवाते आदिवासी जनजातिओन ।

(ख) विजय खावाते वा औपनिवशीकरणते वर्तमान राज्य सीमानाते स्थापना ओडा वेला खैला लुडवा वा थे लुडवा ओताते खैदा भौगोलिक क्षेत्रला देत्कीन वाबाते बासिन्दाओनते वंश ओडा कारणकी आदिवासी माने खित्च्याते थेमे दाक्पोन कानूनी हैसियत जस्तो ओत्सीनोड दाक्पोनते वा गाडे सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक ताड राजनीतिक संस्थाओन कायम ज्यवाबाला स्वतन्त्र लुडवाते जन्ताओन ।

२. आदिवासी जनजातिते रुपला स्व-पहिचान दि महासन्धिते व्यवस्थओन लागू ओडच्चे समूहओनते निर्धारण खिता लाईदु दोक्पोई मौलिक मापदण्ड माने खित्च्या ओत ।
३. दि महासन्धिला प्रयुक्त जनता शब्दला अन्तराष्ट्रीय कानून अन्तर्गत थे शब्दकी जने खिता थुच्चे अधिकारओनते सम्बन्धला जुनोड खालगी प्रभाव पारे खित्च्या खाला व्याख्या खित्चे मेत ।

धारा २ (डि)

१. सम्बन्धित जनताते सहभागिताला थे जनताते अधिकार संरक्षण खिताला थेवेते अखण्डताते सम्मानला प्रत्याभूत खिताला समन्वित ताड प्रणालीवद्ध कार्यते विकास खित्चे जिम्मेवारी सरकारओनते ओडच्चे ओत ।
२. दोक कामला देहायते उपायओन समेत समावेश ओडच्चे ओत ।

(क) राष्ट्रिय कानून थेमे नियमओनकी लुडवाते जनसंख्याते जेन

सदस्यओनला तेरच्या खाबाते अधिकार थेमे अवसरओनदुकी दि जनताते सदस्यओनकी समान रुपला फाइदा लिडच्याते सुनिश्चित खित्च्या ।

- (ख) दि जनताते सामाजिक थेमे साँस्कृतिक पहिचान, परम्परा थेमे प्रथा ताड संस्थाओन छ्चवापा सम्मान ज्यवाकीन थेवेते सामाजिक, आर्थिक थेमे साँस्कृतिक अधिकारओनते पूर्ण कार्यान्वयनते प्रवर्द्धन खित्च्याे ।
- (ग) दि जनताओनते आकाँक्षा थेमे जीवन पद्धति ड्योम्मो अनुकूल ओडच्या खाला आदिवासी थेमे राष्ट्रिय समुदायते जेन सदस्यओन किल्दु मौजुदा सामाजिक, आर्थिक खाडलओन उन्मूलन खिताला सम्बन्धित जनताते सदस्यओनला सहयोग खित्च्या ।

धारा ३ (सुम)

१. आदिवासी जनजातिओनकी मानव अधिकार थेमे मौलिक स्वतन्त्रताते गाडे उपायओन निर्वाध रुपला वा जुनोड खालगी भेदभाव बिना उपभोग खित्च्याे ओत । दि महासन्धिते व्यवस्थाओन दि जनताते ख्योका मि तथा फेम्मे मि सदस्यओन हकला भेदभाव माखाबा खाला लागू ओडच्या ओत ।
२. दि महासन्धिला उल्लिखित अधिकारओन लगायत सम्बन्धित जनताते मानव अधिकार थेमे मौलिक स्वतन्त्रताओनते उल्लङ्घन खित्च्याे जुनोड खालगीते श्येत थेमे (शक्ति) चले खित्च्याे मेत ।

धारा ४ (स्यी)

१. सम्बन्धित जनताते सस्थाओन, सम्पत्ति, श्रम, संस्कृति ताड वातावरण थेमे व्यक्तिओनते सुरक्षा लागिदु उपयुक्ततानुसार विशेष उपायओन पारित खित्च्या ओत् ।

२. दोक विशेष उपायओन सम्बन्धित जनताते स्वतन्त्र रुपला अभिव्यक्त ओडाते इच्छाओन विपरित ओडच्या मेत ।
३. दोक विशेष उपायओनते नागरिकते साधारण अधिकारओनते भेदभाव रहित उपभोगला जुनोड खालगीते प्रतिकुल प्रभाव खित्च्ये मेत ।

धारा ५ (डॉ)

दि महासन्धिते व्यवस्थाओन लागू खित्जीन ।

- (क) दि जनताते सामाजिक, साँस्कृतिक, धार्मिक थेमे आध्यात्मिक मूल्य ताड प्रचलनओनला मान्यता तेरगीन संरक्षण खित्च्या ओत थेमे थेवेते समूहगत ताड व्यक्तिगत रुपला फाप्च्याते समस्याओनते प्रकृतिला समुचित ध्यान तेरच्या ओत ।
- (ख) दोक जनताते मूल्य, अभ्यास ताड संस्थाओन अखण्डताला सम्मान खित्च्या ओत ।
- (ग) प्रभावित जनताते सहभागिता ताड सहयोगला, दि जनताकी जीवन ताड कामला साम्मा अवस्थाओनते सम्बन्धला अनुभव खाबाते कठिनाईओन न्यूनीकरण खित्च्ये उद्देश्य ओताते नीतिओन ग्रहण खित्च्या ओत ।

धारा ६ (ठुक)

१. दि महासन्धिते अवस्थाओन लागू खित्जीन सरकारकी देहाय बमोजिम खित्च्या ओत ।

- (क) दि जनताओनला प्रत्यक्ष रुपला प्रभाव फापा थुप्च्ये कानूनी वा प्रशासनिक कामओनते सम्बन्धला विचार खित्जीन उपयुक्त कार्यविधिओन ताड खास खाला थेवेते प्रतिनिधिमूलक संस्थाओन छ्यवपेकी सम्बन्धित जनता ड्योम्मो परामर्श खित्च्ये ।

(ख) निजओनताड सरोकार ज्यवाच्ये नीति ताड कार्यक्रमओनते लागिदु जिम्मेवार निर्वाचित संस्था थेमे प्रशासनिक ताड जेन निकायओनला निर्णय खित्च्ये गाडे तहओनला जनसंख्याते जेन तहओन जुन हदसाक सहभागी ओड्ला दुक कम्तीला थेराड हदला दि जनताओन स्वतन्त्र ढंगकी सहभागी ओडा थुप्ये माध्यम स्थापित खित्च्ये ।

(ग) दि जनताते दाक्पोन संस्था थेमे पहलओनते पूर्ण विकासला माध्यम खडा खित्च्ये थेमे उपर्युक्त ओताते अवस्थाला दोक प्रयोजनते लागिदु आवश्यक स्रोतओन उपलब्ध खित्च्ये ।

२. दि महासन्धिते कार्यान्वयन खित्जीन खित्च्ये परामर्श असल नियतकी थेमे परिस्थिति अनकुल ओडच्या खाला प्रस्तावित उपायओनते सम्बन्धला सहमति वा सम्भौता हासिल खित्च्ये उद्देश्यकी खित्च्या ओत ।

धारा ७ (दुन)

१. सम्बन्धित जनताओनला दाक्पोन जीवन, आस्था, संस्था थेमे आध्यात्मिक कल्याण ताड थेवेकी ओगटे खाबा वा जेन खालगी चले खाबाते भूमिला प्रभाव खित्च्ये विकासते प्रक्रिया लागिदु दाक्पोन प्राथमिकला निर्धारण खित्च्ये थेमे सम्भव ओताते हदसाक दाक्पोन आर्थिक, सामाजिक ताड साँस्कृतिक विकास लाक नियन्त्रण ज्यवाच्ये अधिकार ओडच्या ओत । दि अतिरिक्त निजओनला प्रत्यक्ष रुपला प्रभाव फापा थुप्ये राष्ट्रिय थेमे क्षेत्रीय विकासते योजना थेमे कार्यक्रमओनते तर्जुमा, कार्यान्वयन ताड मुल्याङ्कनला निजओनते सहभागी ओडच्या ओत ।

२. प्रभावित जनताते सहभागिता ताड सहयोगला निजओनते जीवन ताड कार्यअवस्था थेमे स्वास्थ्य ताड शिक्षाते तहला सुधार खोडच्या विषय,

निजओन देत्कीन वाबा क्षेत्रओनते समग्र आर्थिक विकास खित्व्ये योजनाओनला प्राथमिकता डेट्व्या विषय ओडच्या ओत । दोक क्षेत्रओनते विकासले लागि तय खित्व्ये विशेष आयोजनाओन समेत दोक सुधार प्रवर्द्धन खित्व्ये किसिमकी तय खित्व्ये ओत ।

३. सरकारओनते उपयुक्त ओताते अवस्थाला सम्बन्धित जनताते सहयोगला योजनाबद्ध विकासला काम कारवाहीओनगी थेवेला फाप्चे सामाजिक, आध्यात्मिक, साँस्कृतिक ताड वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन खिताला अध्ययनओन संचालन खित्व्ये वात सुनिश्चित खित्व्या ओत । थोक अध्ययनते निष्कर्षओनला कार्यक्रम कार्यान्वयनते लागिदु मुख्य आधारते रुपमा लिडच्या ओत ।
४. सरकारओनकी सम्बन्धित जनताओनते सहयोगला, थेवे देत्व्ये खाबाते भू-क्षेत्रओनते वातावरण संरक्षण ताड बचावट खित्व्ये उपायओन खित्व्ये ओत ।

धारा ८ (गेत)

१. सम्बन्धित जनताओते हकला राष्ट्रिय कानून ताड नियमओन लागू खित्व्जीन थेवेते परम्परा वा परम्परागत कानूनओनला समुचित ध्यान तेरच्या ओत ।
२. राष्ट्रिय कानून प्रणाली थेमे अन्तराष्ट्रिय रुपला मान्यता प्राप्त मानवअधिकारदुकी परिभाषित ओडाते मौलिक अधिकारताड बाभे माखाबा अवस्थाला दि जनताओनला दाक्पोन परम्परा ताड संस्थाओन कायम ज्यवाच्ये अधिकार ओडगो । दि सिद्धान्त लागू खित्व्जीन ओडा थुप्चे विवाद समाधान खिताला आवश्यक ओता अवस्थाला, कार्यविधिओन स्थापित खित्व्या ओत ।
३. दि धाराते प्रकरण १ ताड २ कार्यान्वयन ओडा कारणकी दि जनताते सदस्यओनला गाडे नागरिकओनला विन्दाते अधिकारते

प्रयोग खिता थेमे थे अनुरुपते कर्तव्यओन पालना खिताला रोक लै खित्च्या मेत ।

धारा ९ (गु)

१. राष्ट्रिय कानून प्रणाली थेमे अन्तराष्ट्रिय रुपला मान्यता प्राप्त मानव अधिकार ताड अनुकूल ओडा हदसाक सम्बन्धित जनताओनदुकी दाक्पोन सदस्यओनकी खाबाते कसूरला नियमित खित्च्या सम्बन्धला परम्परागत रुपला अभ्यास ओडगीन वाबाते विधिओनते सम्मान खित्च्या ओत ।
२. दण्ड सजायते व्यवस्था सम्बन्धी दि जनताते परम्पराओनला थोक मुद्दाओन ताच्चे अधिकारी थेमे अदालतते ध्यान तेरच्या ओत ।

धारा १० (च्युतम्बा)

१. दि जनताते सदस्यओन लाक सामान्य कानूनकी व्यवस्था खाबाते दण्ड सजाय लागू खित्जीन थेवेते आर्थिक, सामाजिक थेमे साँस्कृतिक विशिष्टताओनला ध्यान तेरच्या ओत ।
२. कारागारदु बन्द खित्च्ये बाहेकते दण्ड सजायते विधिओनला प्राथमिकता तेरच्या ओत ।

धारा ११ (च्युच्चिक)

कानूनकी गाडे नागरिकओनते हकला लागू खित्च्ये खाकीन तोके खाबाते अवस्थाला बाहेक, पारिश्रमिक भुक्तानी खाला वा माखाबा खाला सम्बन्धित जनताते सदस्यओनदुकी अनिवार्य रुपला जुनोड खालगीतते वैयक्तिक सेवा लिड्च्ये कार्यला कानूनदुकी निषेधित ताड दण्डनीय माने खित्च्या ओत ।

धारा १२ (च्युडगी)

सम्बन्धित जनताते अधिकारओनते दुरुपयोग ओडा विरुद्धला दोक अधिकारओनते प्रभावकारी कार्यान्वयनते लागिदु निजओनकी व्यक्तिगत

रुपला वा दाक्पोन प्रतिनिधिमूलक निकायओन मार्फत कानूनी कारवाही चले खिता थुप्ये निजते अधिकार सुरक्षित खित्च्या ओत । दि जनताते सदस्यओनकी आवश्यक ओडा अवस्थाला अनुवादकते माध्यमदुकी वा जेन प्रभावकारी माध्यमदुकी निजओनकी कानूनी कारवाही खोवा थुपाते थेमे निजओनला खोवा थुपाते वात सुनिश्चित खित्च्या उपायओन अवलम्बन खित्च्या ओत ।

भाग २

भूमि

धारा १३ (च्युप्सुम)

१. महासन्धिते दि भागते व्यवस्थाओन लागू खित्जीन सरकारकी सम्बन्धित जनताते संस्कृति ताड आध्यात्मिक मूल्यओनते लागिदु अवस्थानुसार निजओनकी ओगटे खाबाते वा जेन जुनोड खालगी चले खाबाते भूमि वा भू-क्षेत्र वा डिकाराड निजओनते सम्बन्धते ताड खास खाला दि सम्बन्धते सामूहिक पक्षते विशेष महत्वला सम्मान खित्च्या ओत ।
२. धारा १५ ताड १६ ला प्रयुक्त भूमि सिरच्ये शब्दकी सम्बन्धित जनताकी ओगटे खावा वा जेन किसिमकी प्रयोग खाबाते क्षेत्रओनते समग्र पर्यावरणला समटे खित्च्या भू-क्षेत्रते अवधारणा समेतला जने खित्च्या ओत ।

धारा १४ (च्युप्स्यी)

१. सम्बन्धित जनताकी परम्परागत रुपला ओगटे खिन वाबाते भूमिला निहीत निजओनते स्वामित्व ताड भोगाधिकारला मान्यता तेरच्या ओत । दि अतिरिक्त सम्बन्धित जनताओनकी एकलौटी रुपला ओगटे माखाबाते तर जीविकोपार्जन ताड परम्परागत गतिविधिते लागिदु परम्परागत रुपला पहुँच डेताते भूमि चले खिताला थेवेते अधिकारते रक्षा खिता लागिदु उपयुक्त अवस्थाओनला उपायओन चले खित्च्या

ओत । दि सम्बन्धला फिरन्ते जनता ताड घुमन्ते किसानओनते अवस्था लाक विशेष ध्यान तेरच्या ओत ।

२. सरकारओनकी सम्बन्धित जनताओनकी परम्परागत रुपला ओगटे खावा भूमि पहिचान खिता तथा थेवेते स्वामित्व ताड भोगाधिकारते प्रभावकारी संरक्षणते प्रत्याभूति तेरा आवश्यक कदमओन चले खित्च्या ओत ।
३. सम्बन्धित जनताओनकी खाबाते भूमि सम्बन्धी दावीओन समाधान खिताला राष्ट्रिय कानून प्रणालीला प्रयाप्त कार्यविधिओनते व्यवस्था खित्च्या ओत ।

धारा १५ (च्याडा)

१. सम्बन्धित जनताते भूमि सम्बन्धी प्राकृतिक स्रोतओनते अधिकारला विशेष रुपला सुरक्षित खिओत । दोक अधिकारओनला थोक स्रोतओनते उपयोग, व्यवस्थापन ताड संरक्षणला सहभागी ओडच्या दि जनताते अधिकार समेत समावेश ओत ।
२. खनिज पर्दाथ वा जेन भूमिगत स्रोतओनते स्वामित्व वा भूमि सम्बन्धी जेन स्रोतओनते अधिकार राज्यला निहित ओडच्या अवस्थाला राज्यकी दि जनताते भूमि सम्बन्धी दोक स्रोतओनते अन्वेषण वा उपयोगते लागिदु जुनोड कार्यक्रम संचालन खित्जीन वा संचालन खित्च्ये अनुमति तेरा गोमा निजओनते हितला प्रतिकूल प्रभाव फाप्च्यो वा माफापो वा फाप्च्ये खण्डला जुनोड हदसाक प्रतिकूल प्रभाव फापा थुप्च्याते ईन् थे वात निर्धारण खित्च्ये उद्देश्यकी दि जनताओन ड्योम्मो परामर्श खित्च्ये कार्यविधिओन स्थापित खित्च्ये वा कायम ज्यवाच्ये ओत । सम्बन्धित जनताओत सम्भव ओता थुप थुप दोक काम कारवाहीदुकी ओडच्या लाभला सहभागी ओडच्या ओत । थोकराड दोक काम कारवाही कारणकी दाक्पोनला खैदा

हानी, नोक्सानी ओडस्यीनी निजओनकी थे वापत मुनासिब क्षतिपूर्ति डेट्या ओत ।

धारा १६ (च्युरुक)

१. दि धारते देहायका प्रकरणते अधीनला देत्ला, सम्बन्धित जनताओनकी ओगटे खावा भूमिदुकी निजओनला हटे खित्त्या मेत ।
२. अपवादजनक उपायते रुपला दोक जनताओते ठाउँसारी आवश्यक थोडाते अवस्थाला निजओनते स्वतन्त्र ताड जानकारी सहितते सहमति लाला कामा दोक ठाउँसारी खित्त्ये ओत । निजओनते सहमति डेताराड मुथुच्य्या अवस्था ओडस्यीन सम्बन्धित जनताते प्रभावकारी प्रतिनिधित्वते लागिदु मौका तेरा फाच्ये व्यवस्था तथा उपयुक्त ओत्सीन सार्वजनिक जाँचबुभ्ख खित्त्ये समेत व्यवस्था खित्त्ये राष्ट्रिय कानून ताड नियमओनदुकी स्थापित उपयुक्त कार्यविधिओन अवलम्बन खाला कामा थोक ठाउँसारी खित्त्ये ओत ।
३. जहाँदु जहिले सम्भव ओङ्गो दि जनताओनला ठाउँ सारी खिता फाच्ये कारणओन सिन्चे अवस्था ओडा बित्तिकै निजओनते परम्परागत भूमिला ग्युरा डेट्ये अधिकार ओडच्ये ओत ।
४. थोक खाकीन ग्युरा सम्भव मेता अवस्थाला सम्भौताला निर्धारण ओता बमोजिम वा दोक सम्भौता मेता अवस्थाला उपयुक्त कार्यविधि अनुसार, दि जनताओनला सम्पूर्ण सम्भावित अवस्थाओनला निजओनते वर्तमान आवश्यकता ताड भावी विकासते लागिदु व्यवस्था खिताला उपयुक्त ताड कम्तीला थेवेते गोमा ओगटे खावाते भूमिते (स्यीड) गुणस्तर ताड कानूनी हैसियत सरहते भूमि उपलब्ध खित्त्या ओत । सम्बन्धित जनताओनकी मौद्रिक वा जिन्सी क्षतिपूर्तिला प्राथमिकता विन्दातेला निजओनला उपयुक्त जमानतला थोकराड खाला क्षतिपूर्ति उपलब्ध खित्त्या ओत ।

५. दोक ठाउँसारी ओडाते जनताओनला थेरुदुकी ओडा थुच्ये जुनोड खालगी हानी वा नाक्सानी वापत पूर्ण रुपला क्षतिपुर्ति उपलब्ध खित्च्या ओत ।

धारा १७ (च्युद्नुन)

१. सम्बन्धित जनताओनकी निजओनते सदस्यओनला भूमि सम्बन्धी अधिकार हस्तान्तरण खिता स्थापित खाबाते कार्यविधिओनला सम्मान खित्च्या ओत ।
२. दाक्पोन समुदायदुकी फिला निजओनते भूमि छोडच्या वा जेन तरिकाकी हक हस्तान्तरण खित्च्ये निजओनते सक्षमताते सम्बन्धला विचार खित्जिन सम्बन्धित जनताओन ड्योम्मो परामर्श खित्च्या ओत ।
३. जनताओनते भूमिते स्वामित्व, भोगचलन वा उपयोग खित डेताला निजओनताड असम्बन्धित व्यक्तिला दि जनताओनते परम्परा वा निजओनते सदस्यते कानून माखोवा कारणदुकी डेट्च्ये फाइदा लिडादुकी रोक लै खित्च्या मेत ।

धारा १८ (च्युप्पोत)

सम्बन्धित जनताओनते भूमिते अनधिकृत अतिक्रमण वा भोग खावे वापत कानूनदुकी प्रयाप्त दण्ड सजायते व्यवस्था खित्च्या ओत थेमे दोक खालगी कसूरओन रोके खिताला सरकारओनकी उपायओन अपने खित्च्या ओत ।

धारा १९ (च्युर्गु)

राष्ट्रीय कृषि कार्यक्रमओनकी देहायते विषयओन सम्बन्धला जनसंख्याते जेन क्षेत्रओनला विन्दाते व्यवहार सरहते समान व्यवहार सम्बन्धित जनताओनला प्रदान खावाते बात सुनिश्चित खित्च्या ओत ।

(क) दाक्पोनते सामान्य जीवनयापनते लागिदु अत्यावश्यक वातओनते वा निजओनते संख्याला ओडच्ये सम्भाव्य वृद्धिते व्यवस्थापन खिता

आवश्यक क्षेत्र मेता अवस्थाला दि जनताओनला अधिकतम भूमि ओडच्ये व्यवस्था ।

- (ख) दि जनताओनते भोगचनला ओताते भूमिते विकास प्रवर्द्धन खिता आवश्यक साधनओनते व्यवस्था ।

भाग ३ (सुम)

भर्ना तथा रोजगारीते अवस्थाओन

धारा २० (खाल्जीक) डेस्यु

१. राष्ट्रिय कानून ताड नियमओनते संरचना नाडदु देत्ला थेमे सम्बन्धित जनताओनते सहयोगला, सरकारओनकी सामान्य रुपला कामदारओनते हकला लागू ओडच्ये कानूनओनदुकी निजओनते संरक्षण प्रभावकारी रुपकी म्चाडाते हदसाक दोक जनताओन ताड सम्बन्धित कामदारओनते भर्ना ताड रोजगारीते अवस्थाओनताड सम्बन्धित प्रभावकारी संरक्षण सुनिश्चित खिता विशेष उपायओन अवलम्बन खित्च्या ओत ।
२. सरकारओनकी सम्बन्धित जनताओनताड सम्बन्धित कामदारओन थेमे जेन कामदारओन नाडदु जुनोड खालगी भेदभाव रोके खिता लागीदु थेमे खासखाला देहायते वातओनते सम्बन्धला सम्भव गाडे कामओन खित्च्या ओत ।
  - (क) दक्ष रोजगारी लगायत रोजगारीला स्युक्च्ये थेमे बढुवा तथा पदोन्नतिते उपायओन ।
  - (ख) समान मूल्यते कामते लागीदु समान पारिश्रमिक ।
  - (ग) औषधोपचार ताड सामाजिक सहायता, पेशागत सुरक्षा थेमे स्वास्थ्य, सम्पूर्ण सामाजिक सुरक्षाते लाभओन तथा पेशागत रुपला सम्बन्धित जेन जुनोड लाभ तथा आवास ।

(घ) संघ, संस्थाते अधिकार तथा कानूनी ट्रेड युनियन गतिविधिओन खित्च्ये गाडे स्वतन्त्रता तथा रोजगारदाताओन वा रोजगारदाता संस्थाओताड सामुहिक सम्भौतओन खित्च्ये अधिकार ।

३. अवलम्बन खाबाते उपायओनला देहायते बातओन सुनिश्चित खित्च्ये उपायओन समेत समावेश ओडच्ये ओत ।

(क) सम्बन्धित जनताओनताड सम्बन्धित कामदारओन, कृषिजन्य थेमे जेन रोजगारीला संलग्न मौसमी, आकस्मिक ताड आप्रवासी कामदारओन लगायत श्रम ठेकेदारओनकी रोजगारीला लै खाबाते कामदारओन समेतकी राष्ट्रिय कानून तथा अभ्यासदुकी थे क्षेत्रला संलग्न जेन थोकराड कामदारओनला विन्दाते संरक्षण उपभोग खित्च्ये थेमे निजओनला श्रम कानून अन्तर्गतते निजओनते अधिकार थेमे निजओनला उपलब्ध खाबाते उपचारते उपायओनते बारेला पूर्ण जानकारी तेरच्ये वात ।

(ख) दि जनताओनताड सम्बन्धित कामदारओनला थेमे खास खाला किटनाशक वा जेन विषालु पदार्थओनते संसर्ग ओडच्ये अवस्थाला निजओनते स्वास्थ्यते लागिदु जोखिमपूर्ण ओडच्ये कार्य वातावरणला काम खित मुजुत्च्ये बात ।

(ग) दि जनताओनताड सम्बन्धित कामदारओनला बधुवा श्रम वा ऋण जेला माथुवाते कारणकी दास ओडा फाप्ये जेन किसिमते काम लगायत बलपूर्वक भर्ना प्रणालीओन अन्तर्गत भर्ना खित्च्ये वात ।

(घ) दि जनताओनताड सम्बन्धित कामदारओनकी फे मि थेमे ख्योको मि लागिदु रोजगारीला समान अवसर ताड समान व्यवहार

उपयोग खित्त्वे थेमे यौनजन्य दुर्व्यवहार विरुद्ध संरक्षण
डेत्त्वे वात ।

४. प्रस्तुत महासन्धिते दि भागते व्यवस्थाओनते पालना ओडाते वात सुनिश्चित खित्त्वे उद्देश्यकी सम्बन्धित जनताओन ड्यम्बो सम्बन्धित कामदारओनकी ज्यालादारी रोजगारी खावाते क्षेत्रओनला प्रर्याप्त श्रम निरीक्षण सेवाओन स्थापित खित्त्वे छ्यवापा विशेष ध्यान तेरच्या ओत ।

भाग ४ (स्यी)

व्यावसायिक तालीम, हस्तकला ताड गामीण उद्योगओन

धारा २१ (खाल्जीक ताड दोक्पाई)

सम्बन्धित जनताते सदस्यओनकी व्यावसायिक तालीमते उपायओनते सम्बन्धला कम्तीला जेन नागरिकओनकी डेत्त्वे सरह समान अवसरओन उपभोग खित्त्वे ओत ।

धारा २२ (खाल्जीक ताड डि)

१. सामान्य प्रयोगते ब्यवसायिक तालीम कार्यक्रमओनला सम्बन्धित जनताते सदस्यओनते स्वेच्छिक सहभागिता प्रवर्द्धन खित्त्वे उपायओन खित्त्वे ओत ।
२. सामान्य प्रयोगते ब्यवसायिक तालीम कार्यक्रमओनकी सम्बन्धित जनताओनते विशेष आवश्यकताओनला पूरा माखावाते अवस्थाला सरकारओनकी दि जनताओनते सहभागिताला विशेष तालीम कार्यक्रम ताड सुविधाओनते व्यवस्था मिले खित्त्वा ओत ।
३. जुनोड खालगी विशेष तालीम कार्यक्रम सम्बन्धित जनताओनते आर्थिक वातावरण, सामाजिक ताड साँस्कृतिक अवस्था थेमे व्यवहारिक आवश्यकताला आधारित ओड्गो । दि सम्बन्धला खावाते जुनोड अध्ययन दि जनताओनताड ड्योम्बो सहयोग खाला थेमे दोक कार्यक्रमते संगठन ताड संचालनते सम्बन्धला दि

जनतओनताड परामर्श खित्च्या ओत । सम्भव ओता अवस्थाला दि जनताओनकी थोक निर्णय खास्यीन दोक विशेष तालीम कायक्रमते संगठन ताड संचालनते लागिदु प्रगतिशील रुपला जिम्मेवारी बहन खित्च्ये ओत ।

धारा २३ (खल्जीक ताड सुम)

१. हस्तकला, गामीण ताड समुदायला आधारित उद्योगओन थेमे सम्बन्धित जनताओनते निर्वाहमुखी अर्थतन्त्र ताड शिकार खित्च्ये, इच्या सेत्च्ये, तोर्वाक देण्च्ये थेमे जम्मा खित्च्ये च्योक परम्परागत क्रियाकलापओनला निजओनते सँस्कृतिते सम्बर्द्धन थेमे आर्थिक आत्मनिर्भरता विकासला महत्वपूर्ण तत्वआनते रुपला मान्यता तेरच्या ओत । सरकारओनकी उपयुक्त ओताते अवस्थाला दोक जनताओनते सहभागिताला थोक कृयाकलापओन सुदृढ खावाते थेमे प्रर्वर्द्धन खावात वात सुनिश्चित खित्च्या ओत ।
२. सम्बन्धित जनताते अनुरोधला, संभव ओताते अवस्थाला थोक जनताते परम्परागत प्रविधि ताड साँस्कृतिक विशेषताओन थेमे दिगो ताड समन्यायिक विकासला दृष्टिगत खाला उपयुक्त प्राविधिक ताड वित्तीय सहायता उपलब्ध खित्च्या ओत ।

भाग ५ (डाँ)

सामाजिक सुरक्षा थेमे स्वास्थ्य

धारा २४ (खाल्जीक ताड स्यी)

सम्बन्धित जनताते रक्षावरण खित्च्या खाला सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी योजनाओनते विकास प्रगतिशील रुपला खित्च्या ओत थेमे निजओन विरुद्ध जुनोड खालगी भेदभाव माखाबा खाला थोक योजनाओनते कार्यान्वयन खित्च्या ओत ।

धारा २५ (खाल्जीक ताड डा)

१. सरकारकी सम्बन्धित जनताओनला प्रर्याप्त स्वास्थ्य सेवाओन उपलब्ध ओताते सुनिश्चित खित्वा वा निजओनकी शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्यते उच्चतम उपलब्ध स्तर उपभोग खिता थुज्या खाला निजओनते दाबोन जिम्मेवारी थेमे नियन्त्रण अन्तर्गत दोक सेवाओन तय खाला उपलब्ध खिताला निजओनला स्रोतओन उपलब्ध खित्वा ओत ।
२. स्वास्थ्य सेवाओन सम्भव ओता थुप थुप समुदायला आधारित ओडच्या ओत । सम्बन्धित जनताते सहयोगला दोक सेवाओनते तर्जुमा खाला संचालन खित्वा ओत थेमे दोक सेवाओनकी निजओनते आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक ताड साँस्कृतिक अवस्था थेमे निजओनते निरोधात्मक हेरचाह, उपचारात्मक अभ्यास ताड मेनला ध्यान तेरच्या ओत ।
३. स्वास्थ्य उपचार प्रणालीकी स्थानीय समुदायला स्वास्थ्यकर्मीओनकी तालीम ताड रोजगारीला प्राथमिकता तेरा थेमे स्वास्थ्य उपचार सेवाते जेन तहओन ताड सवाल सम्बन्ध कायम खिन प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाला जोड तेरच्या ओत ।
४. दोक स्वास्थ्य सेवाओनते व्यवस्था खित्वा निज मुलुकला लै खाबाते जेन सामाजिक, आर्थिक ताड साँस्कृतिक उपायओन ताड समन्वय उपलब्ध ओताते वात सुनिश्चित खिताला उपाओन अपने खित्वा ओत ।

भाग ६ (दुक)

शिक्षा तथा संचार माध्यम

धारा २६

सम्बन्धित जनताते सदस्यओनला कम्तीला राष्ट्रिय समुदायते जेन जनता ड्यम्बो समान आधारला गाडे तहला शिक्षा हासिल खित्वा अवसर उपलब्ध ओताते वात सुनिश्चित खिताला उपाओन अपने खित्वा ओत ।

धारा २७ (खाल्जीक ताड दुन)

१. सम्बन्धित जनताते लागिदु शैक्षिक कार्यक्रम थेमे सेवाओन थोक जनताते विशेष आवश्यकताओनला सम्बोधन खिताला निजओन इच्यम्बो सहयोगला विकास थेमे कार्यान्वयन खित्च्या ओत थेमे थोक कार्यक्रम थेमे सेवाओनकी निजओनते ईतिहास, ज्ञान थेमे प्रविधि, मुख्य प्रणाली (भ्यालु सिष्टम्स) ताड उत्तरोत्तर सामाजिक, आर्थिक थेमे साँस्कृतिक आकाँक्षाओनला समेटे खित्च्या ओत ।
२. सक्षम अधिकारीकी उपयुक्तता अनुसार दोक जनताते लागिदु दोक कार्यक्रमओनते संञ्चालनते लागिदु प्रगतिशील रुपला जिम्मेवारी हस्तान्तरण खित्च्ये उद्देश्यकी शैक्षिक कार्यक्रमओनते तर्जुमा ताड कार्यान्वयनते सम्बन्धला सम्बन्धित जनताते सदस्यओनला तालीम विन्दाते ताड थेला निजओनते संलग्नता ओताते सुनिश्चित खित्च्या ओत ।
३. दिते अतिरिक्त सरकारओनकी दाक्पोन शैक्षिक संस्था थेमे सुविधाओन स्थापित खित्च्ये दि जनताते अधिकारला मान्यता तेरच्या ओत । तर दोक संस्थाओनकी दि जनताओनताड परामर्श खाला सक्षम अधिकारीदुकी स्थापित न्युनतम मापदण्डओन पूरा खावाते ओडा फाप्क्योत । दि प्रयोजनते लागिदु उपर्युक्त स्रोतओन उपलब्ध खित्च्या ओत ।

धारा २८ (खाल्जीक ताड गेट)

१. सम्बन्धित जनताते फिजाओनला व्यवहारिक ओडासाक निजओनते दाक्पोन मातृ भाषा वा थेवेते समूहते गाडे भन्दा काल्बेई खित्च्ये भाषाला पढाई ताड टिकपाला लोप्च्या ओत । दि व्यवहारिक म्चाडासाक सक्षम अधिकारीओनकी दि उद्देश्य हासिल खित्च्ये उपायओन अपने खित्च्ये अभिप्रायकी दि जनता इच्योम्बो परामर्श खित्च्या ओत ।
२. दि जनताला मुलुकते राष्ट्रिय भाषा वा मुलुकते जुनोड दोक्पोई औपचारिक भाषाला सहज ढंगकी वात खित्च्ये अवसर डेताते वात सुनिश्चित खिताला प्रर्याप्त उपायओन अपने खित्च्ये ओत ।

३. सम्बन्धित जनताते मातृभाषाते संरक्षण, विकास थेमे अभ्यास तथा प्रवर्द्धन खित्त्वे उपायओन अपने खित्त्वा ओत् ।

धारा २९ (खाल्जीक ताड गु)

निजओनते दाक्पोनते समुदायला थेमे राष्ट्रिय समुदायला पूर्ण रुपकी तथा समान आधारला सहभागी ओडा सम्बन्धित जनताते फिजाओनला सहयोग खित्त्वे सामान्य ज्ञान थेमे शीप उपलब्ध खिताला दि जनताते लागिदु शिक्षाते लक्ष्य ओडगो ।

धारा ३० (खाल्जीक ताड च्युतम्बा)

१. सरकारओनकी सम्बन्धित जनताते परम्परा थेमे संस्कृति अनुरुपते उपायओनदुकी तथा खास खाला श्रम, आर्थिक अवसर, शिक्षा थेमे स्वास्थ्य सम्बन्धी वातओन, सामाजिक कल्याण सम्बन्धी निजओनते अधिकार थेमे कर्तव्यअओन ताड दि महासन्धिदुकी निःसृत निजओनते अधिकारओनते सम्बन्धला निजओनला जानकारी खित्त्वे उपायओन अपने खित्त्वा ओत ।
२. आवश्यक ओत्सीन लिखित अनुवादकते माध्यमदुकी तथा दोक जनताते भाषाओनला आम संञ्चारते प्रयोगदुकी दि काम खित्त्वे ओत ।

धारा ३१ (खाल्जीक ताड च्युच्चीक)

राष्ट्रिय समुदायते गाडे समूहओन थेमे खास खाला सम्बन्धित जनता ड्योम्बो निकटतम प्रत्यक्ष सर्म्पक ओताते समूहओन किल्दु दोक समूहओनकी दि जनताते सम्बन्धला ज्यवाबा थुप्च्ये पूर्वाग्राहओन उन्मूलन खित्त्वे उद्देश्यकी शैक्षिक उपायओन अपने खित्त्वा ओत । इतिहासते पाठ्यपुस्तक थेमे शैक्षिक सामग्रीओनते दोक जनताते समाज थेमे संस्कृतिओनते स्वच्छ, यथार्थपरक थेमे जानकारी मूलक तस्वीर उपलब्ध खावाते सुनिश्चित खित्त्वे प्रयत्न खित्त्वा ओत ।

सीमा वारपारते सर्म्पर्क ताड सहयोग

धारा ३२ (खाल्जीक ताड च्युडडी)

आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, आध्यात्मिक थेमे वातावरणीय क्षेत्रओनला खित्च्ये क्रियाकलापओन लगायतते क्षेत्रला सीमा वरिपरिते आदिवासी तथा जनजातिओन किल्दु सर्म्पर्क थेमे सहयोग सहज ज्वाप्ला सरकारओनकी अन्तराष्ट्रिय सम्भगौताओन समेतते उपयुक्त उपायओन अपने खित्च्या ओत ।

भाग ८ (गेत)

प्रशासन

धारा ३३ (खाल्जीक ताड च्युप्सुम)

१. दि महासन्धिला समेटे खावाते वातओनते लागिदु जिम्मेवारी सरकारी अधिकारीकी सम्बन्धित जनताओनला प्रभाव खित्च्ये कार्यक्रमओन सञ्चालन खित्च्ये विद्यमान निकायओन वा जेन उपयुक्त संयन्त्रओनकी थोक निकाय थेमे संयन्त्रला विन्दाते कामओन उपयुक्त किसिमकी सम्पन्न खिताला आवश्यक साधन थोक निकाय ताड संयन्त्रला ओताते वात सुनिश्चित खित्च्या ओत ।
२. दोक कार्यक्रमओनला देहायते वातओन समावेश ओड्गो ।
  - (क) सम्बन्धित जनताते सहयोगला दि महासन्धिला व्यवस्था ओताते उपायओन लागिदु योजना तर्जुमा, समन्वय, कार्यान्वयन थेमे मुल्याङ्कन खित्च्ये ।
  - (ख) सम्बन्धित जनताते सहयोगला सक्षम निकायओन समक्ष कानूनी थेमे जेन उपायओन प्रस्ताव खित्च्ये थेमे अपने खावाते उपायओनते प्रयोगते सुपरीवेक्षण खित्च्या ।

भाग ८ (गु)

सामान्य प्रावधानहरू

धारा ३४ (खाल्जीक ताड च्युप्स्यी)

गाडे मुलुकते विशिष्ट अवस्थाओनला दृष्टिगत खिन दि महासन्धिला कार्यान्वयन खित्च्ये उपायओनते प्रकृति थेमे क्षेत्र लचिलो किसिमकी निर्धारण खित्च्या ओत ।

धारा ३५ (खाल्जीक ताड च्याडा)

दि महासन्धि व्यवस्थाओनते प्रयोगकी जेन महासन्धि थेमे सिफारिश अन्तराष्ट्रिय लिखत, सन्धि वा राष्ट्रिय कानून, निर्णय, परम्परा वा सम्भौताओन बमोजिम जनताते अधिकार तथा लाभओन ल्हाक प्रतिकूल प्रभाव पारे खित्च्या मेत ।

भाग १० (च्युतम्बा)

अन्तिम प्रावधानओन

धारा ३६ (खाल्जीक ताड ल्युकठुक)

दि महासन्धिकी आदिवासी थेमे जनजाति सम्बन्धी महासन्धि, १९५७ ला संशोधन खावाते ओत ।

धारा ३७ (खाल्जीक ताड च्युप्दुन)

दि महासन्धिते अनुमोदन खावाते औपचारिक लिखत दर्ता खिता लागिदु अन्तराष्ट्रिय श्रम कार्यालयते महानिर्देशक समक्ष तोडच्या ओत ।

धारा ३८ (खाल्जीक ताड च्युप्तेत)

१. महानिर्देशक समक्ष अनुमोदनकते लिखत दर्ता खावाते अन्तराष्ट्रिय श्रम संगठनते सदस्यओनते हकला कामा दि महासन्धि बन्धनकारी ओडगो ।
२. महानिर्देशक समक्ष सदस्य डि अनुमोदनते लिखित दर्ता ओडाते मितिकी द्वा च्युडगीदुकी दि महासन्धि प्रारम्भ ओडगो ।
३. थे तिरी दि महासन्धिते अनुमोदनते लिखत दर्ता खित्च्ये सदस्यते हकला थोक खाला दर्ता खावाते मितिकी द्वा च्युडगी तिरी प्रारम्भ ओडगो ।

धारा ३९ (खाल्जीक ताड च्युर्गु)

१. दि महासन्धिकी अनुमोदन खावाते सदस्यकी दि महासन्धि प्रारम्भ ओडाते मितिकी शुरुते ल्हे च्युतम्वा सिन्दा तिरी अन्तर्राष्ट्रिय श्रम कार्यालयते महानिर्देशक समक्ष दर्ताते लागिदु सूचना प्रेषण खाला यदि महासन्धि परित्याग खिता थुप्क्योत । थोक खाकीन खावाते परित्याग सूचना दर्ता ओडाते मितिकी ल्होज्यीक सम्म लागू ओडच्या मेत ।
२. दि महासन्धि अनुमोदन खित्च्ये थेमे दि धाराला व्यवस्था ओता बमोजिमते परित्यागते अधिकार गोमे प्रकरणला उल्लिखित ल्हो च्युतम्वाते अवधि सिन्दाते ल्हे खाड चले मिखित्च्ये गाडे सदस्यते हकला दि महासन्धि ल्हे च्युतम्वाते जेन्जी अवधिसाक बन्धनकारी ओडगो थेमे थे तिरी थोक सदस्यकी दि धाराला उल्लेखित शर्तओन अर्न्तगत ल्हे च्युतम्वाते प्रत्येक अवधि सिन्दा तिरी दि महासन्धि परित्याग खिता थुप्क्योत ।

धारा ४० (खाल डि)

१. अन्तर्राष्ट्रिय श्रम कार्यालयते महानिर्देशककी संगठनते सदस्यओनकी संप्रेषण खावाते गाडे अनुमोदन थेमे परित्यागओनते दर्ताते सूचना अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनते गाडे सदस्यओनला तेरच्या ओत ।
२. महानिर्देशककी संगठनते सदस्यओनला निजसमक्ष ताडाते दोस्रो अनुमोदनते दर्ताते जानकारी तेरज्यीन थे मितिसाक दि महासन्धि लागू ओडच्या वातला संगठनते सदस्यओनते ध्यानाकर्षण खित्च्या ओत ।

धारा ४१ (खाल डि ताड दाक्पोई)

अन्तर्राष्ट्रिय श्रम कार्यालयते महानिर्देशककी दि गोमाते धाराओनते व्यवस्था बमोजिम दाक्पोन समक्ष दर्ता ओडाते अनुमोदनओन थेमे परित्यागते गाडे कामओनते गाडे विवरण दर्ताते लागिदु संयुक्त राष्ट्र संघते बडापत्रते धारा १०२ अनुसार संयुक्त राष्ट्रसंघते महासचिवला तेरच्या ओत ।

धारा ४२ (खाल डि ताड डि)

दाक्पोनकी आवश्यक ठाने खावा समयला अन्तर्राष्ट्रीय श्रम कार्यालयते संज्वालक निकायकी दि महासन्धिते कार्यान्वयन सम्बन्धी प्रतिवेदन महासम्मेलनला प्रस्तुत खित्त्वे थेमे दि महासन्धिते आंशिक वा पूर्ण संशोधनते प्रश्न सम्मेलनते कार्यसूचीला ज्यवाबा वाञ्छनीय ओडसीन वा मेताते एकिन खित्त्वा ओत ।

धारा ४३ (खाल डि ताड सुम)

१. सम्मेलनकी दि महासन्धिला पूर्ण वा आंशिक रुपला संशोधन खाला साम्म महासन्धि स्वीकार खावा खण्डला साम्म महासन्धिकी अन्यथा व्यवस्था माखावाते बाहेक ।

(क) जुनोड सदस्यदुकी संशोधन खित्त्वे साम्म महासन्धि अनुमोदन ओडसीन संशोधन खित्त्वे साम्मा महासन्धि प्रारम्भ ओडजीन बखत उपयुक्त धारा ३९ ला जुनसुकै वात टिवाते ओत्सीनोड दि महासन्धि तुरुन्त विधिवत परित्याग खावाते माने खिओत ।

(ख) संशोधन खित्त्वे साम्मा महासन्धि प्रारम्भ ओडाते मितिदुकी दि महासन्धि सदस्यओनदुकी अनुमोदन ओडा लागिदु खुला ओडच्या ओत ।

२. दि महासन्धि अनुमोदन खावाते तर संशोधन खित्त्वे महासन्धि अनुमोदन माखावाते सदस्यओनते हकला जुनोड पनि अवस्थाला दि महासन्धि वर्तमान स्वरुप थेमे अन्तर वस्तुलाराड लागू देत्क्योत ।

धारा ४४ (खाल डि ताड स्यी)

प्रस्तुत महासन्धिते अंग्रेजी थेमे फ्रान्सेली भाषाते प्रतिओन समान रुपला आधिकारिक देत्क्या ओत ।

‘सिन्सुड’

Indigenous Media Foundation

Anamnagar, Kathmandu, Nepal

Tel.: 977 1 4102757, 4102689

Email : indigenoustelevision@gmail.com

Website : www.indigenousmediafoundation.org

Publisher

JIREL Indigenous Language, Nepal

Translation by:

Prabhu Jirel & Suraj Jirel